

ЕЛЕКТРОННІ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Постановка проблеми. Останнім часом у всьому світі розвиток платіжних систем характеризується поступовим звуженням сфери використання готівки та паперових платіжних документів, переходом до нових платіжних інструментів і сучасних технологій платежів. Широкий розвиток комп'ютерної техніки, засобів зв'язку, телекомунікаційних мереж за останні десять років дозволили зробити революційний прорив у грошовому обігу. У багатьох країнах паперові гроші і чеки все більше стали замінятися на інформаційні носії в електронному вигляді, тобто на електронні гроші.

Проблемами розвитку електронних грошей та нових електронних платіжних систем у сучасній зарубіжній та вітчизняній науковій літературі займалися М. Вудфорт, Ч. Гудхарт, Г. Селджин, Б. Фрідмен, В. Кузнєцов, Е. Платонов, А. Чухно та інші.

Мета статті – дослідити сучасні системи електронних розрахунків, які використовуються в мережі Інтернет.

Виклад основного матеріалу. Обіг електронних грошей здійснюється завдяки функціонуванню платіжних систем, де платіжна система – платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів, є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система.

Внутрішньодержавна платіжна система – платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом та здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів виключно в межах України.

Міжнародна платіжна система – платіжна система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом, і яка здійснює свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи, в тому числі з однієї країни в іншу [5].

Електронні платіжні системи, які існують сьогодні у світі за типом доступу до електронного рахунку, можна поділити на дві великі групи:

- які потребують встановлення на комп'ютер користувача додаткового програмного забезпечення;
- платіжні системи, які мають веб-інтерфейс.

Існує два варіанти реалізації електронних систем. Це або електронна готівка в чистому вигляді, тобто буквено-цифровий код, що при пред'явленні програмі прийому електронних платежів визначається нею як купюра того

або іншого номіналу, або другий варіант – запис із інформацією про те, що користувачем раніше було внесено на рахунок певну суму грошей, наприклад, готівкою. Другий варіант зрозуміліший, тому що фактично маємо банківський рахунок, тільки зі спеціальною системою роботи з ним (прикладом реалізації цього підходу є WebMoney Transfer). Безумовний технічний мінус другого варіанта в тому, що в будь-який момент рахунок може заблокувати адміністрація системи. У першому варіанті (реалізація Яндекс. Гроші) гроші можна одержати у вигляді електронної готівки на пред'явника [2].

Всього у світі існує близько 100 таких систем та їх специфікацій. Це такі: Mondex, Visa Cash, CyberCash, Moneo, DigiCash, First Virtual та інші.

В українському сегменті Інтернет функціонує дві класичні позабанківські електронно-платіжні системи – PayCash і Webmoney та декілька систем, які ще не отримали такого визнання (є проекти й вітчизняних фахівців) [3].

Але серед найбільш популярних систем спеціалісти виділяють декілька:

- E-Gold – Всесвітня платіжна система, гроші якої є еквівалентом кольорових металів – срібла, золота, платини та паладію. Грошові одиниці на рахунку користувача представлені не в грошовій валюті, а в одиницях ваги дорогоцінного металу. У момент розрахунку між сторонами дорогоцінні метали змінюють свого власника, фактично не покидаючи банку Nova Scotia в Торонто. При бажанні можна перевести метали в необхідну валюту;
- PayPal – ця система дуже поширена на Заході, однак в Україні вона поки що не діє. В обох системах доступ до рахунку та всі операції здійснюються прямо через web-інтерфейс – ви заходите на сайт системи, вводите пароль та потрапляєте на свій рахунок;
- WebMoney Transfer – російська платіжна система. Щоб стати її учасником, користувач повинен скачати безкоштовне програмне забезпечення “WebMoney Keeper” на свій комп'ютер. Процедура встановлення програмного забезпечення на комп'ютері дуже проста і проходить під чіткими інструкціями системи;
- PayCash – представництва системи відкриті в Росії, Україні, Латвії, США та Великобританії. За характеристиками вона багато в чому схожа на систему WebMoney. Щоб стати її учасником, необхідно встановити в себе на комп'ютері програму “Інтернет-гаманець”. При цьому в системі буде автоматично відкритий рахунок, пов'язаний з вашим гаманцем.

Таким чином, системи електронних платежів використовуються для переводу грошових ресурсів від одного учасника ринку до іншого. Якщо подивитися на суб'єктів ринку електронної комерції, то можна виокремити основних учасників та наступні схеми взаємодії:

- 1) одна фірма (юридична особа) купує що-небудь в іншій (B2B);
- 2) фірма продає щось фізичній особі (B2C);
- 3) фізична особа щось продає іншій фізичній особі (C2C).

Існують і інші, менш розповсюджені схеми, наприклад, B2G, в якій фірма продає товар покупцеві, прикладом якого є держава.

За останні 7 років український ринок електронних банківських технологій пройшов помітний шлях від початкової стадії комп'ютеризації – реалізації найпростіших банківських операцій на базі персональних комп'ютерів – до повноцінних автоматизованих банківських систем, що відповідають самим вимогливим сучасним вимогам. Цей розвиток обумовлений не тільки процесом глобалізації й інтеграції банківських систем, але й рядом переваг, які дає електронна система платежів.

Переваги електронних платіжних систем:

- доступність – будь-який користувач має можливість відкрити власний електронний рахунок;
- мобільність – незалежно від місця свого знаходження користувач може здійснювати будь-які фінансові операції зі своїм рахунком;
- простота використання – для відкриття й використання електронного рахунку не потрібні спеціальні знання;
- оперативність – переказ коштів із рахунку на рахунок відбувається за лічені хвилини.

Зазначені вище переваги дають можливість виділити вигоду, яку отримують усі суб'єкти функціонування електронних платіжних систем. З економічної точки зору користь для банку-емітента електронних грошей така:

- по-перше, він одержує на депонент реальні безготівкові або готівкові кошти, якими забезпечується емісія “електронних” грошей;
- по-друге, відсотки за обслуговування;
- по-третє, можливість працювати з “залишками” сум електронних грошей, не пред'явлених до оплати.

Взагалі, це додаткові й у більшій частині гарантовані фінансові ресурси: депоновані клієнтом кошти банк може пустити в обіг повністю й відразу, а з “залишками” працювати як зі звичайними залишками на рахунках клієнтів. Контроль з боку Центрального банку за обсягом емісії електронних грошей конкретним банком-емітентом або всіма банками-емітентами також досягається звичайними методами банківського контролю й регулювання.

Економічні інтереси клієнта також зрозумілі, на додаток до всіх переваг розрахунків по картках він одержує можливість проводити їх анонімно, не маючи при собі великих сум реальних фізичних банкнот. Він має можливість оперативно оплачувати товари й послуги, не розкриваючи перед банком або іншими особами, кому й за що він зробив оплату, але при необхідності точно довести, навіть у суді, що зробив оплату конкретного товару або послуги конкретному продавцеві.

Залишаються економічні (а з ними як похідні, так і політичні) інтереси держави:

- держава звільняється від необхідності підтримувати й оновлювати більшу масу готівки, забезпечувати застосовуваними зараз досить дорогими засобами її надійний захист від підробки, надійну охорону при друкуванні, зберіганні в ЦБ і розподілі по регіонах. При емісії електронних грошей всі ці проблеми вирішуються набагато простіше й ефективніше;
- це практично зменшить можливість зловживань з боку виконавців правоохоронних органів при проведенні юридично правочинних дій по накладенню арешту на майно, конфіскації, обшуках і т.д. (скористатися незаконно привласненими електронними грішми значно складніше, ніж звичайною готівкою) [4].

Але розвиток використання систем електронних розрахунків має і деякі недоліки, головним з яких є використання електронних платіжних систем у процесі “відмивання” коштів. До недоліків належать наступні:

- розвиток нових технологій призводить до відставання правових норм від науково-технічного прогресу;
- правоохоронцям важко окреслити території, на яких здійснюються сучасні злочини; комп’ютерна злочинність вже давно стала транснаціональною;
- у злочинців в мережі Інтернет великим є ступінь анонімності, а інформація, що зберігається в комп’ютерних системах, має короткостроковий характер;
- використання електронних платіжних систем в мережі Інтернет у процесі “відмивання” коштів та здійснення сумнівних операцій може призвести до негативних наслідків через нерозуміння виконавчою владою сучасних процесів та відсутність необхідного нормативного поля;
- можливість проникнення хакерів.

Універсальність позабанківських систем дозволяє здійснювати миттєві перекази через мережу Інтернет, конвертувати реальні кошти у віртуальні та знову в реальні, переказувати та отримувати кошти в обраній валюті в будь-якому куточку Землі, здійснювати розрахунки з іншими учасниками системи. Зростаючі обсяги використання електронних платежів у мережі Інтернет обумовлені легкістю та зручністю їх використання – можливістю швидко, при низькій вартості трансакцій проводити оплату з будь-якого персонального комп’ютера. Операції з використанням зазначеної системи електронних платежів забезпечують клієнту анонімність, не потребують посвідчення особи та перевірки її кредитоспроможності. Як наслідок – низький рівень безпеки при оплаті в мережі Інтернет та високий рівень шахрайства [1].

Висновки. Таким чином, розширення використання електронних грошей неминуче, тому що, незважаючи на певні недоліки, вони мають такі незаперечні переваги, як зручність, висока швидкість здійснення фінансових операцій, простота використання, анонімність, можливість передачі третім особам. Крім того, системи електронних платежів також значно розширюють можливості невеликих організацій, чиї витрати на операції з готівкою значно вищі порівняно з цифровими, включаючи зберігання й транспортування. Використання мережі Інтернет вже зараз дозволяє продавцям

забезпечити собі вихід на ринки з більш низькими витратами на маркетинг і рекламу.

Економія, що забезпечує перехід до електронних грошей, є привабливою і для банків, оскільки собівартість будь-яких електронних трансакцій у кілька разів нижче звичайних.

Список літератури

1. Бутузов В.М., Андрущенко І.Г. Умови відмивання “брудних” коштів та шахрайські дії на ринку цінних паперів в процесі інтеграції фінансових ринків // Економічні злочини: попередження і боротьба з ними. – 2001. – № 25. – С. 591-594.
2. Инджикян Р. Мировые тенденции развития электронной коммерции в сфере финансовых услуг // Деньги и кредит. – 2001. – № 1.
3. Махаєва О.О. Електронні гроші в Європі та Україні // Вісник НБУ. – 2004. – Вересень. – С. 22-24.
4. Миллер Р.Л., Ван-Хауз Д.Д. Современные деньги и банковское дело. – М.: Инфра-М, 2000.
5. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 06.10.2004 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 29. – Ст. 137.
Отримано 12.06.2007

Тлустий, А.О. Електронні платіжні системи в мережі Інтернет: переваги та недоліки [Текст] / А.О. Тлустий // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. - Суми: УАБС НБУ, 2007. – Вип. 21. - С. 60-65.